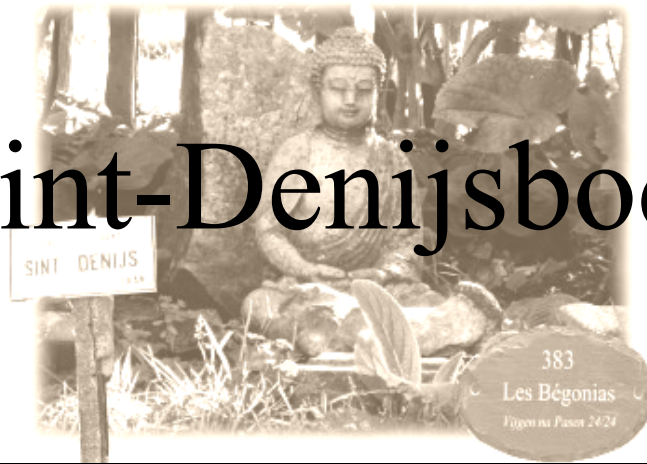

Sint-Denijsbode

Transcendente kritiek

dhammavedin@gmail.com

In de studiegroep met mannen die Ordinatie gevraagd hebben, lezen we besprekingen door Sangharakshita van een Mahayana Sutra. In een van de hoofdstukken heeft Sangharakshita het over *transcendente kritiek*.

Het verhaal in de soetra gaat als volgt: de Boeddha vraagt verscheidene arahants en bodhisattva's een bezoek te brengen aan *Vimalakirti*, een zeer wijze bodhisattva. De arahants en bodhisattva's hebben daar niet veel zin in omdat ze allen al eens kritiek op hun uitleg van de Dharma hebben gekregen van Vimalakirti. De kritiek is telkens van de zelfde aard:

- Je moet verklaringen niet *letterlijk* nemen. Woorden, begrippen en stellingen zijn alleen hulpmiddelen om door te dringen tot wat niet te vatten is met het verstand.
- Wat je vertelt moet aangepast zijn aan wat de toehoorder nodig heeft (naar gelang zijn situatie, aard, stijl, smaak, ontwikkeling); je moet dus een oprechte, diepe belangstelling hebben voor deze persoon, hem vanuit je hart willen helpen.

Doel van religie: vrijheid, Onvoorstelbare Emancipatie

Sangharakshita beschouwt **vrijheid** als het doel van religie: de ruimte scheppen om te groeien, los te komen van alle innerlijke en uiterlijke belemmeringen en conditioneringen. Dat noemt Sangharakshita Onvoorstelbare Emancipatie¹. Stappen daar naartoe zijn 'een gelukkig, gezond menselijk wezen worden, een echt individu worden'.

In feite is heel het onderricht van de Boeddha daarop gericht. 'Zoals de grote oceaan alleen naar zout smaakt, smaakt mijn onderricht alleen naar emancipatie.' Boeddhisme is dus je bevrijden van begeerte, haat en onwetendheid en van alles wat ons in de weg staat om waarlijk creatief te worden, om zelf Bodhisattva's en Boeddha's te worden.

Ook de andere *universele religies* leiden in principe tot vrijheid, je bevrijden van belemmeringen. In de praktijk wordt religie echter vaak *zelf* een belemmering. Religie draagt vaak juist bij tot (meer) *onderwerping*. En zo voelen mensen het ook aan. Daarom is het woord *religie* niet zo geschikt.

Sinds het Christendom de officiële religie van het Romeinse Rijk werd heeft de kerk de vrijheid om te denken wat je zelf wil stelselmatig onderdrukt. Ze verplicht ons, onszelf als miserabele zondaars te beschouwen.

¹ Meestal bedoelen we met 'emancipatie' gelijkberechtiging, ondersteuning en bevrijding van achtergestelde groepen (armen, zwarten, vrouwen..), dwz het opheffen van **externe** beperkingen. In een filosofische context slaat het op groei, bevrijding van **innerlijke** belemmeringen.

Dat komt doordat religie en de kerkelijke instituties een *doel op zich* geworden zijn. Wat kunnen we nu doen? We moeten iets vinden dat ons er voortdurend aan herinnert dat religie slechts een middel is gericht op een doel: de emancipatie van het individu. Zulk een *Transcendente kritiek op religie* vinden we in de *Vimalakirti Nirdeśa*.

Kritiek is een essentieel aspect van het boeddhisme

Sangharakshita toont aan dat Hinayana, Mahayana en Boeddhisme als zodanig middelen zijn om een doel te bereiken. Dit besef, dus de *Transcendente Kritiek op Religie*, maakt zonder meer deel uit van het Boeddhisme, van in het begin. (Bijvoorbeeld de vergelijking van de Dharma met een vlot.) Dit element is erg aanwezig in de Mahayana en misschien het sterkst in de Zen. (Diamantsoetra verscheuren, boeddhabeeld verbranden, de Boeddha doden...)

Het Boeddhisme is zelden dogmatisch en intolerant geweest en heeft aanhangers van andere religies niet vervolgd. Bij andere religies is dat niet het geval. Vaak is religie helemaal geen middel tot individuele ontplooiing. Het is nodig hier kritiek op te leveren.

We moeten bij alles wat we doen: meditatie, boeken lezen, Sangha uitbouwen, in gemeenschappen leven... steeds afvragen: 'Is dit behulpzaam in functie van het eigenlijke doel?'

Zo worden we de levende belichaming van echte religie en van de transcendentale kritiek op religie. Religie zal ons dan vrijer maken en misschien een voorsmaakje bieden van de onvoorstelbare bevrijding.

Kritiek in de meest alledaagse situaties

Trots

Werkelijk ware spraak is pas mogelijk als we Verlicht zijn. Zolang er haat, begeerte en onwetendheid is zijn onze gedachten en woorden vervormd door onvaardige emoties. Willen we aan onze spraak werken moeten we dus kritisch staan tegenover wat we zeggen. Ik gebruikte eens in een studiegroep het woord *trots*. Een andere deelnemer zei: 'Trots is nooit goed.' We hebben dan onderzocht wat we onder trots verstonden: het bleek soms om hooghartigheid, pretentie, koppigheid te gaan (te trots zijn om een fout toe te geven of een vuil werkje te doen). Maar er is niets mis met trots op je pas geboren baby, het behalen van een diploma of geordineerd worden. Dan is het blijdschap over kwaliteiten van jezelf en anderen. [Frans: orgueil = hooghartigheid; fierté : fierheid.]

Als ik in het Centrum de schrijn begroeting leid zal daar altijd een portie 'zie-mij-hier-staan-in-mijn-kesa' in zitten, naast fierheid over mijn devotie, verantwoordelijkheidszin en energie.

Kritiek in het bestuderen en uitleggen van de Dharma

Denk aan de vergelijking met een kaart van Frankrijk: je vindt er de weg op naar de Abdij van Fontenay, ziet waar bossen, rivieren en bergen zijn. Maar Frankrijk zien, ruiken, horen, begrijpen doe je niet. Maar je hebt de kaart wel nodig, al zal de ene meer zijn neus en instinct volgen dan de andere.

Dus: de vijf skanda's, de drie laksana's, de vijf niveaus van conditionaliteit, de vijf stadia in het spirituele pad...

- zijn geen letterlijke waarheden maar schema's, behulpzaam om de geest te leren kennen, je training te plannen, zinvol, efficiënt en aangenaam te maken;
- zijn nu of later voor mij min of meer behulpzaam, voor anderen meer of minder en in een vorm waar ze iets mee zijn in hun huidige situatie;
- zijn groots, geniaal en heilig en ons aangereikt door de Boeddha.

Ga voor toevlucht tot de Boeddha, de Dharma en de Sangha.